

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Таня Беличенова

за получаване на образователната и научна степен “доктор” по:

област на висше образование:

4. Природни науки, математика и информатика

професионално направление: 4.4 „Науки за Земята”,

научната специалност: Икономическа и социална география

(Регионално и локално развитие)

на тема:

**МЕДИКОГЕОГРАФСКИ АНАЛИЗ НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА БАЛНЕОЛЕЧЕНИЕ И
КЛИМАТОЛЕЧЕНИЕ В ОБЩИНА ВЕЛИНГРАД КАТО ФАКТОР ЗА ЛОКАЛНО
РАЗВИТИЕ**

ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА

Д-р Таня Беличенова е лекар с две специалности – педиатрия и физикална терапия и рехабилитация. Специализирала е нови СПА и УЕЛНЕС технологии в Париж, Лондон, Тел Авив, Дубай, Барселона, Бергамо, Милано, Малта. Лицензиран преподавател е по нови СПА и УЕЛНЕС технологии. Подготвила е голяма част от кадрите на мениджърско и изпълнителско ниво на многозвездните хотели на Община Велинград. Работила е като началник рехабилитационно отделение, управител на СПА и мед.центрове на пет и четири звездни хотела, член на Борда на директорите на БЛЦ „Камена”. В момента е главен експерт по балнеология, спа и уелнес на Сдружението на хотелиерите и ресторантьорите на Община Велинград и Западни Родопи. Презентирала е България и община Велинград на редица международни и национални конгреси и конференции в Москва, Чешме, Париж, Палермо, Кишинев, Екатеринбург, Малта. Презентирала е община Велинград пред делегации на високо правителствено ниво от Русия, Китай, Узбекистан, Казахстан, Дубай, ОАЕ. Подготвила е голяма част от рекламните материали на община Велинград за различни каталози, дигитални и участие в рекламен филм за Велинград на Джон Лоутън. Носител е на

множество награди сред които: Награда „BALKAN SPA AWARD SKOPIE” за цялостен принос в развитието на СПА и УЕЛНЕС на Балканите; Първият Бюти Оскар на България; Награда за иновации на BUBSPA; Грамота на ЕСПА за иновации и Българския принос в развитието на Европейската СПА и УЕЛНЕС индустрия; „Златна звезда” за цялостен принос за развитието на СПА и УЕЛНЕС в България; Носител е на Приза СПА МЕНИДЖЪР НА ГОДИНАТА и Юбилейния знак 70г. на Община Велинград за изключителни заслуги за развитието на Община Велинград.

ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТУРАТА

Автор на дисертационния труд: Таня Борисова Беличенова е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Социалноикономическа география”, при Геолого-географски факултет, на Софийски университет „Св. Климент Охридски” със заповед РД 20-899 от 02.07.2020 г. по докторска програма „Икономическа и социална география“ – Регионално и локално развитие.

Със заповед на Ректора на СУ е утвърдено жури за защита на дисертационни труд в състав:

Доц. д-р Климент Найденов – СУ

Доц. д-р Георги Бърдаров – СУ

Проф. д-р Милен Пенерлиев – Шуменски университет

Проф. д-р Слави Димитров – ВТУ

Проф. д-р Иван Гатев – ВТУ

И резервни члинове

Проф. дгн Мария Воденска – СУ

Доц. д-р Камен Димитров - УНСС

ДАННИ ЗА ДИСЕРТАЦИЯТА И АВТОРЕФЕРАТА

Представеният проект за дисертационен труд е едно научно съчинение, което се характеризира с добър подбор на актуална тема с локален обхват, открояваща се с изявен интердисциплинарен характер, както и добро съчетание на текст и приложения в съдържанието.

Пионерният характер на изследването не само в географската, но и в по-широката научна общност е голямо предизвикателство, както за докторанта така и за неговия научен

ръководител. Недостатъчната осигуреност на конкретни научни изследвания по тематиката на проучването от една страна задължава изследователя да създава, разбира се с помощта на своя научен ръководител, своя методология и методика, с която да обезпечи изпълнението на поставената цел и задачи.

Дисертационният труд е посветен на медикогеографска тематика, обусловена от недостатъчната професионална осъзнатост относно лечебните свойства на минералната вода в община Велинград, както и локалното неправомерно експлоатиране на водоизточниците. Съществена роля в тази връзка и мотив за избора на темата са значително по-благоприятното въздействие на балнео и климатолечението и профилактиката върху трудно лечимите и прогресиращи заболявания в сравнение с химиотерапевтичните средства, които често имат редица странични ефекти и нерядко водят до т.нар. «лекарствена болест».

Научното изследване и на тази основа критичен анализ и методическо надграждане е безспорна и обективна необходимост в науката и обществената практика. На основата на подробен преглед на различни, взети вкупом елементи, кореспондиращи с балнео и климатолечението, спа и уелнес дейностите, рекреацията и отдиха, можем да установим *значителна празнина* в научната литература във връзка с приложението на водата от топлите минерални извори върху лечението на редки и тежки заболявания и подобряването на цялостния здравословен статус на пациентите. Наред с това подобни локални географски изследвания, биха затвърдили позициите на катедра „Социалноикономическа география”, която администрира преподаването на дисциплината „Медицинска география”, както и тези на Геолого-географския факултет, след успешното зачисляване и защита на докторската теза.

Дисертационният труд е в общ обем от 206 страници, от тях 171 страници текст. Той се състои от въведение, пет глави и заключение. В текста са включени 14 фигури (в т.ч. карти, диаграми и графики) и 20 таблици. Списъкът с използваната литература е 10 страници, с общо 172 източника – 91 на кирилица, 69 източника на латиница, 12 други източници, в т. ч. 38 нормативни, стратегически и планови документа и 21 интернет адреса. В нея са включени, разнообразни по своя изследователски характер научни монографии, статии и доклади, имащи отношение към проучването. Отделно са приложени 11 собствени публикации по темата на дисертационния труд. В обем от 2 страници е списъкът на използваните съкращения, таблиците и фигурите в дисертацията. Приложенията към дисертацията (в същото книжно тяло) са 19 броя, с обем 32 страници. Те включват 14

самостоятелни карти, две фигури и 10 таблици.

Във въведението накратко е обоснована актуалността на темата и изследването. Формулировката на изследователския обект е коректна, а на предмета на изследването се нуждае от прецизиране. Според нас целта на дисертационното изследване, отразява максимално темата на работата и подчертава географския характер и най-вече принос на проучването.

За изпълнението на целта са формулирани 8 изследователски задачи, с които в максимална степен се търси изпълнение на авторските търсения. Те осигуряват необходимия баланс в съдържанието на работата, следвайки утвърдения алгоритъм на подобни проучвания от общото към частното и от теорията към практиката. Необходимо са малки корекции в някои от задачите.

Основната *хипотеза* подкрепяна от автора, че все още не са асимилирани ползите от правилното експлоатиране на минералните извори, е сравнително подходяща. Тя подчертава зависимостта между разработването и прилагането на една нова политика за поощрение на по-отговорно използване на тези ресурси, освен като на възобновяем източник за устойчиво дългосрочно развитие на балнеолечението, спа и уелнес туризма, и заедно с климатолечението ще допринесат за утвърждаването на комплексен рекреационен клъстер, комбиниращ спа-продукт и активности за профилактика на здравето и рехабилитация на съответната локална общност.

Комплексния характер и същевременно яснота на формулираните работна хипотеза, създават условия за обективна оценка на методическия инструментариум и практическите действия при създаването и провеждането на политиката за локално развитие.

Воден от интердисциплинарния характер на темата, подобреният от докторанта методологически инструментариум в изследването включва, комплексна методика, включваща общонаучни и частни методи и подходи за анализ и проучване (системен, индуктивен, дедуктивен, сравнителен, анализ на пространствените взаимовръзки, многомерен сравнителен анализ, ретроспективен анализ, анализ на документи и практики, изследване на конкретни случаи (case-studies) чрез анкетен метод и др.), както и класически методи на икономогеографския анализ - географско описание, сравнителен географски анализ, географски синтез, картографски метод. Наред с това, в връзка с предмета на изследването много сериозно са приложени методи от медицинските и социалните науки. За целите на предложени авторски методичен алгоритъм се обогатяват теоретичните знания

чрез *въвеждане на модел за оценка на индивидуалните компоненти* при използването на топлите минерални извори за балнеолечение и рекреация. Предоставя се задълбочен анализ и оценка на взаимодействието между подобряването на общия здравословен статус на пациентите и използването на естествените природни (основно водни и климатични) ресурси посредством увеличаване на значимостта на топлите минерални извори и тяхното настоящо приложение и бъдещ потенциал. Авторът *представя* фактология за минералните извори и *прави комплексна компилация* на т.нар. „key-pillars“, стълбове или колоси: профилактика, спа и уелнес, рехабилитация и лечение в едно, а именно интегрирането на Велинград в термалния рекреационен клъстер, подход който съдейства за утвърждаване на обективния характер на изследването. В това отношение заслужава специално внимание реализираната идея за приложения *концептуален модел* на анализ по отношение на историческия преглед на топлите минерални извори и ефективното оценяване на тяхната роля в рекреацията и балнеологията, екологията и локалното развитие.

Основните трудности потвърждават проблемите на редица изследователи в тази област на научното познание, които срещат те, както и самия докторант, които са продиктувани не само от липсата на статистическа информация за социалните дейности и особено икономическите активности, недостатъчната професионална компетентност в локалните администрации, но и от тяхната незаинтересованост от протичащите в техните пространствени общности процеси.

В първа глава (в обем от 32 стр.) със средствата на теоретичния анализ и синтез, в съчетание с хронологичния подход, са разкрити съществени страни на редица науки и научни направления, които изследват проучваната проблематика, тяхното състояние, научно съдържание и методология, използван инструментариум. На тяхна база са изведени някои основни категории и понятия, използвани в дисертационния труд, като коректно са цитирани редица научни изследвания по темата. Нашата препоръка е да се задълбочи проучването и обзора на медикогеографските изследвания, както с теоретико-методологичен, така и с приложен характер в България, което ще помогне за обогатяването и утвърждаването на възприетата методология и методика на автора. В текста има автори без посочени заглавия в литературната справка, а някои заглавия от литературата не са цитирани в текста. Препоръчваме в прегледа да се проучат допълнителни литературни източници и автори, чиито публикации са свързани изследователската тематика, което би подпомогнало работата и би повишило научната ѝ стойност. Насочваме вниманието на

автора към използването на някои термини, което изисква ясна обосновка и обективна интерпретация.

Извършеният във втора глава (в обем от 41 страници) много подробен медикогеографски анализ на ресурсния потенциал във района на община Велинград, е свързан с изследваната тематика и територия. Той подходящо акцентира върху географското положение, климатичните и хидротермални ресурси – с тяхната пространствена локализация, основни характеристики, експлоатация и развитие. Главата логично завършва с обобщения и изводи произтичащи логично от направения медикогеографски анализ.

Съществено и приносно място в изследването заема трета глава (в обем от 15 стр.), в която се разглежда и анализира балнеолечението в изследваната територия. Тя е с най-голямо приложно значение в дисертационното изследване, с най-сериозен приносен характер, доказващ конкретната изследователска работа на дисертанта. Направеният преглед на рехабилитацията на над 1000 пациенти със социално значими заболявания, показват добро познаване на изследваните процеси и обективна оценка на необходимостта от прилагането на съвременен интегриран подход на медицинските практики. Критичния характер на анализа на процесите по оценка въздействието на приложените медицински практики, ясно показва изследователският опит и практическа подготовка на дисертанта като част от процеса. Прегледа на практико-приложните изследвания на места може да бъде не само информативен но и по-подчертано оценъчен, което би улеснило изводите и заключенията в края на главата, които са кратки.

С преобладаващо практическо за локалното развитие значение и приносен характер е четвърта глава (в обем от 16 стр.), посветена на създаването на концептуален модел за включването на изследваната територия в Европейския термален и климатолечебен клъстер. В началото са идентифицирани основните елементи на модела. Той установява корелация между много интегрирани елементи, които са свързани с околната среда, екологията, природните ресурси, рекреацията, лечебната репутация и инфраструктурата и др. Направен е кратък пространствен и хронологичен преглед на европейски практики в това направление, за да се изтъкнат възможностите на изследваната територия. Формулирани са конкретните предпоставки за реализацията на предложения модел, както и необходимите промени на национално и локално (общинско, градско) равнище за оптимизиране на процесите, като са изведени и такива, които имат отношение към конкретната тематика и

територия. Изводите в края се нуждаят от конкретика, която ще повиши практическото значение на изследването и ще подпомогне действията на локалните власти.

Пета глава (в обем от 38 стр.) изследва ролята на балнео и климатолечението, и СПА туризма като фактор в локалното развитие на община Велинград. Логично акцента е поставен върху двата най-важни аспекта - социално-икономическите и пространствено-териториални въздействия на тези основни дейности в локалната икономика. Много добро впечатление прави съвременния прочит на актуалната медикогеографска ситуация и нейното влияние пряко и косвено влияние върху изследваните обекти и дейности в територията. Задълбочаването на анализа и изводите в тази част може да продължи, което произтича естествено от темата на проучването и ще повиши неговата научна и особено практико-приложна стойност.

Приложените от автора картни и информационни материали, онагледят и допълват много сполучливо пространствения анализ на изследваните явления, процеси и обекти, и обогатяват научните и приложни приноси на автора.

Авторефератът с обем 65 страници, отговаря на съдържанието на дисертационния труд. Той е изготвен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Р. България и Правилника за неговото приложение.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

Научно-теоритични приноси:

Проведеното комплексно проучване и изследователската парадигма репрезентира влиянието на геотермалните и екологичните фактори върху общия профил на гр. Велинград и европейската и световна значимост на града, както и значимостта на тази дисертационна теза и онтологичните и епистемологични предположения, които събрани заедно да определят подхода, методологията, модела и изводите;

Извършеното обстойно проучване и оценка на ролята относно благоприятното рекреационно въздействие на разполагаемите хидро-минерални ресурси, състава на минералната вода и здравето и терапевтичния резултат, чрез триангулиране на резултатите от изучаване на подобрението на здравния статус от реалната практика допринесе обособяването на тезата за включване на Велинград в европейския термален и екологичен клъстер.

Научно-приложни приноси:

Прилагането на конструктивната парадигма – как лечебната минерална вода използвана за подводна гимнастика в басейни с радонова вода подобрява общия здравен статус на болни, страдащи от различни заболявания, модел, който насърчава фокусиране върху това как даден феномен, концепции и теории са свързани чрез проучване на поведението и рекреационния и лечебния резултат;

Разработената от автора Елипсодата на Асклепий установи, че слънчевото греене, обединено с мекия климат, минералните извори и чистия въздух оказват оздравителен ефект върху страдащите от белодробни, сърдечно-съдови, ставни и други заболявания; Елипсодата обединява природните дадености на района и обяснява защо същият позволява развитието на туризма, профилактиката, балнеолечението, курортната медицина, спа и уелнеса и рекреацията.

Онтологичните предположения за ролята на природата и възможностите за рекреация, които биоклиматологията предоставя във Велинград, позволяват акцентирание върху ползите и утвърждаването на настоящите знания и корелацията между традициите и историята в използването на топлите минерални извори, здравния ефект върху организма и бъдещите перспективи и тенденции в развитие на балнео и спа туризма и разширяване на клъстера.

Комплексното медикогеографско изследване на ресурсите за балнео и климатолечение, съдействат активно за повишаването на ролята на регионалните проучвания в граничната област на медицинската география и утвърждават необходимостта от тяхното задълбочаване.

Изследваните социално-икономически и пространствено териториални въздействия на балнео и климатолечението, подвърдиха значението им за локалната икономика и необходимостта от по-ефективната им организация и публично управление в интерес на местната общност.

Приложни приноси:

Епистемология – или знанията генерирани от практическото участие на автора при комплексното разработване и прилагане на лечебни и рекреационни програми с комбинация на минерална вода, инхалации, ултразвук, интерферентен ток, лечебна гимнастика, радонова вода на територията на Велинград, които подобряват общия здравен статус и подпомагат профилактиката, рекреацията и лечението на наблюдаваните пациентски фокус групи.

Генерираните нови знания от настоящите данни, използвайки мултидисциплинен подход, извлечен от екология, история, геология, география за да събере това което е известно вече за минералните извори и съчетае с приложението им на база настоящи данни и факти, плюс приложените методи от проучването в дисертацията за ролята върху спа, уелнес, здравен и рекреационен туризъм.

Обучените специализирани кадри за рекреационната и спа индустрия в района, като неразделна част от изследването, доказват мястото на авторските концептуални виждания, като значим приложен аспект в областта на балнеологията и климатологията, спа и уелнес за района и за България.

Редица от изводите в изследването могат да намерят реално място в актуализацията на стратегическите и планови документи, както на общинско, така и на селищно ниво – ОПР, ИПГВР, Стратегия за развитие на туризма и др.

Приемам така изложените приноси с уговорката, че някои могат да бъдат редуцирани, а други обединени.

ПУБЛИКАЦИИ И УЧАСТИЯ В НАУЧНИ ФОРУМИ

Беличенова, Т. – Медикогеографски анализ на балнео и климатолечението в локалното развитие на община Велинград. Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“, Кн. 2 – География, Т. 114, 2021(под печат).

Беличенова, Т. – „Велинград - отлично място за здравен и СПА туризъм“. Сп. „Дестинация България“ – м. IX. 2020.

Беличенова, Т. – „10 years spa capital of Balkans - 70 years – Velingrad” Каталог рекламен на Община Велинград – 2019.

Беличенова, Т. – „Велинград – СПА столица на Балканите“. Каталог на община Велинград 2009г..

Беличенова, Т. – „SPA Drorettica – Oasis of health and pleasure”. Списание “SPA &Beauty” – бр.1, 2008г.

Беличенова, Т. - “СПА центърът като емоционален брандинг“ Списание “SPA &Beauty” – бр.2, 2008г.

Беличенова, Т. – „Талантливите ръководители възпитават талантливи работници“Списание “SPA &Beauty” – бр.2, 2008г.

Беличенова, Т. – „Иновативни терапии за тяло и лице: Beauty magic – plaster pants. Tender caress – oxygenate mesotherapy“. Списание „SPA & Beauty“ – бр.3, 2008г.

Беличенова, Т. – Списание „SPA & Beauty“ – бр.4, VIII - 2008 г.

Беличенова, Т. – „Велинград – град на живата вода“. В. „Темпо“ XII-2008.

Беличенова, Т. – „Кризата е време за обучение“. В. „Темпо“, 04.05.2010.

Беличенова, Т. – „Талантливите ръководители възпитават талантливи работници“ В. „Темпо“ – 12-18.08. 2008г. интервю.

Беличенова, Т. – „СПА е инвестиция в здраве, визия и физика“. В. „Темпо“, 2010.

Беличенова, Т. – „Нашите наблюдения върху влиянието на климатичните фактори в курорта Велинград при лечението на неспецифични белодробни заболявания на деца до 14 годишна възраст“. Сборник на доклади и съобщения на научно практическа конференция: „Социална и икономическа ефективност на отдиха, курортното лечение и стопански туризъм“, 1983.

Беличенова, Т. – „Проследяване методиката на Стрелникова – парадоксална дихателна гимнастика при болни с хипертонична болест I-II степен в курорта Велинград“. Материали от седма национална конференция на научния институт по курортология, физиотерапия и рехабилитация – Медицинска академия, 1982 г.

Беличенова, Т. – Мениджър СПА център „Двореца“ – Велинград, „България на мировом рѳнке СПА и велнес туризма“. Сп. „Туризм & отдих“, Бр.2, 2012.

Belichenova, T., D-r – SPA and Wellness expert. „The fudden treasures of Velingrad and its mineral waters revealed balneology“. „Tourism & Recreation“ № 7 – Bulgaria in four seasons, 2017.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, считам, че изследванията по дисертацията имат необходимия личен принос на докторанта за подобен род разработка. Основният мотив за това са знанията, качествата които притежава и огромният обем от самостоятелно обработена информация съдържаща се в дисертационния труд. В подкрепа на това е и ясната аргументация в дисертационния труд, логически издържаната структура и достоверност на научните тези. Дисертационния труд е осъществен върху ясно определена проблематика с научна и научно-приложна актуалност. Той притежава необходимите качества за присъждане на научна и образователната степен „доктор“. Предвид на достойнствата на дисертационния труд си

позволявам да предложа на Уважаемите членове на Научното жури да гласува положително и да даде на Таня Борисова Беличенова, образователната и научна степен “доктор” по професионално направление: 4.4 „Науки за Земята”, научна специалност „Икономическа и социална география. Регионално и локално развитие”.

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:

Доц. д-р Климент Найденов

03.09.2021г

София